

ХІІІ з'їзд суддів України

12 - 13 листопада 2015 року

м. Київ

Звернення до Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України щодо забезпечення незалежності суддів

Становлення України як правової держави та розвиток у ній громадянського суспільства з високим рівнем захисту прав та свобод людини і громадянина обумовлює впровадження у практику загальноєвропейських принципів і норм міжнародного права, міжнародних стандартів Ради Європи та Європейського Союзу, спрямованих на вдосконалення вітчизняної системи правосуддя, підвищення її ефективності, прозорості та доступності.

Основні принципи незалежності судових органів, схвалені резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй 29 листопада та 13 грудня 1985 року, передбачають, зокрема, що незалежність судових органів гарантується державою і закріплюється в конституції або законах країни. Усі державні та інші установи зобов'язані поважати незалежність судових органів і дотримуватися її. На кожну державу - члена ООН покладається зобов'язання виділяти відповідні кошти, які давали б змогу судовим органам належним чином виконувати свої функції (пункти 1, 7).

Незалежність судової влади забезпечує кожній особі право на справедливий суд і тому є не привілеєм суддів, а гарантією поваги до прав людини та основоположних свобод, що дає змогу кожній особі відчувати довіру до судової системи (Рекомендація СМ/Рес (2010)12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів).

Таким чином, судова незалежність у міжнародно-правовому аспекті - це не тільки право людини на незалежний суд, а й право та обов'язок суду бути незалежним у процесі прийняття рішень, це - незалежність судової системи в цілому від виконавчої та законодавчої гілок влади, певні стандарти особистого статусу судді.

Незалежність і недоторканність суддів гарантуються статтями 126, 129 Конституції України. Ці положення підтверджуються основними конституційними засадами судочинства та конкретизуються у Законі України "Про судоустрій і статус суддів", а саме, статтею 6 цього Закону встановлено, що здійснюючи правосуддя, суди є незалежними від будь-якого незаконного впливу. Суди здійснюють правосуддя на основі Конституції і законів України та на засадах верховенства права.

Відповідно до частини 5 ст. 48 Закону України "Про судоустрій та статус суддів" органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові та службові особи, а також фізичні і юридичні особи та їх об'єднання зобов'язані поважати незалежність судді і не посягати на неї.

I. Судова реформа та створення відповідного клімату у суспільстві.

Минулого року в Україні було започатковано черговий етап судової реформи, зокрема здійснювалися заходи, спрямовані на підвищення рівня довіри громадян до судової влади та її очищення, інтенсивно напрацьовувалися пропозиції щодо оновлення законодавства про судоустрій, судочинство і статус суддів.

Делегати з'їзду заявляють, що судді готові змінювати ситуацію на краще, вживати заходи щодо самоочищення та підвищення ефективності судочинства.

Суддівський корпус, підтримуючи прагнення суспільства щодо підвищення рівня довіри до органів судової влади, розуміючи, що суспільна довіра й повага до судової влади є гарантією ефективності роботи судової системи, та прагнучи якісних перетворень у судовій системі, у свою чергу, зайняв конструктивну позицію, яка виявлялася у сприянні органам державної влади в реалізації започаткованих реформ.

Зокрема, на виконання прийнятого 8 квітня 2014 року Закону України "Про відновлення довіри до судової влади в Україні" судова влада першою делегувала своїх представників до складу Тимчасової спеціальної комісії з перевірки суддів судів загальної юрисдикції. XII позачерговий з'їзд суддів України 25-26 вересня 2014 року першим призначив своїх представників до оновлених складів Вищої ради юстиції та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України; за новими правилами суддівські колективи на зборах суддів призначили суддів на адміністративні посади.

Активну позицію суддівський корпус зайняв і щодо напрацювання нового законодавства у сфері судоустрою та приведення цього законодавства у відповідність із міжнародними стандартами.

Натомість суспільству активно нав'язують думку, що лише судова влада протидіє змінам і реформам загалом, що в судах поширюється корупція, при цьому жодного суддю не звільнено з посади і не притягнуто до відповідальності.

Делегати з'їзду визнають та засуджують прояви корупції у судовій владі.

Проте запевняють, що такі прояви не є масовими, що рівень корупції згідно соціологічних досліджень у судах є значно нижчим, ніж в цілому у державі.

Натомість, суспільство вкотре переконують, що суддівський корпус в Україні недостатньо чесний. Під цим гаслом пропонуються радикальні кроки – тотальна переатестація всіх суддів чи їх звільнення, тобто по суті, третя люстрація суддів.

Однак статистика свідчить, що місцеві суди щорічно розглядають близько 4 млн. справ і з усієї кількості ухвалених судами рішень оскаржується близько 15%, а скасовується судами вищих інстанцій – лише 7 %. Ці показники переконують у тому, що переважна більшість суддів має належний рівень кваліфікації, а законність 85 % судових рішень не піддається сумніву учасниками судового процесу.

Мільйони наших співвітчизників звертаються до судів як до єдиного захисника своїх прав та одержують кваліфіковану судову допомогу.

У 2014 році Україна лідирувала за кількістю заяв, поданих до Європейського суду з прав людини (13,6 тис.). Цей показник, на жаль, також використовуються як підстава для звинувачення суддів у порушенні прав людини під час розгляду справ. Проте замовчується той факт, що в розглянутих Європейським судом з прав людини справах щодо України найпоширенішою була й залишається така підстава порушення прав людини, як невиконання або тривале виконання рішень національних судів органами Міністерства юстиції України, що не має жодного відношення до судової гілки влади.

Запропоноване суспільству у Законі "Про забезпечення права на справедливий суд" первинне кваліфікаційне оцінювання всіх суддів з метою прийняття рішень щодо можливості здійснення ними правосуддя у відповідних судах та наслідки непідтвердження можливості здійснення правосуддя у відповідному суді за результатами повторного кваліфікаційного оцінювання, а саме, направлення рекомендації до Вищої ради юстиції для вирішення питання щодо внесення подання про звільнення судді з посади з підстав порушення присяги, за своєю суттю і змістом спрямовані не на сприяння у підвищенні кваліфікаційного рівня судді, а на створення перешкод у професійній діяльності діючим суддям, та свідчить про намагання створити та запровадити механізм масового звільнення суддів з урахуванням існуючої політичної думки, яка нав'язується окремими політиками громадськості та пересічним громадянам щодо необхідності звільнення усіх суддів.

Венеціанська комісія у своєму Висновку № 747/2013 щодо пропозицій стосовно внесення змін до проекту Закону про внесення змін до Конституції щодо посилення незалежності суддів України (п. 48) наголосила, що кваліфікаційний тест (іспит) для діючих суддів може створити подібні проблеми із суддями, які виникли в Сербії, та поставити під загрозу існування інституту незалежності суддів. Венеціанська комісія послідовно рекомендувала уникати оцінювання суддів за

допомогою тестів.

Згідно висновку № 17 (2014) Консультативної ради європейських суддів (КРЕС) щодо оцінювання діяльності суддів, якості правосуддя і поваги до незалежності судової влади метою індивідуального судового оцінювання має бути підвищення якості роботи суддів, а тому й всієї судової системи країни (пункт 3). КРЕС закликає всі держави-члени використовувати неформальні процедури оцінювання які допомагають підвищувати кваліфікацію суддів і тим самим загальну якість судочинства.

У Рекомендації CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки, яка ухвалена 17 листопада 2010 року, підкреслюється, що "... термін перебування суддів на посаді має визначатися законом. Призначення на посаду на постійній основі має бути призупинене лише у випадках значного порушення дисциплінарних або кримінальних положень, визначених законом, або якщо суддя більше не може виконувати суддівські функції. Достроковий вихід судді у відставку повинен бути можливим лише на прохання цього судді або у зв'язку зі станом здоров'я".

Судді не мають наміру уникнути перевірки їх кваліфікації, здатності виконувати свої обов'язки та здійснювати правосуддя. Однак, якщо суддя не дотримується міжнародних стандартів щодо себе та своєї праці, він також не здатен дотримуватись таких самих стандартів відносно інших осіб, а тому прагнення суддів до дотримання міжнародних стандартів та законності при перевірці їх кваліфікації є не уникненням від оцінювання, а наголосом на верховенстві права відносно усіх громадян України, у тому числі суддів, який би негативний імідж суддям не створювався у суспільстві.

30 жовтня 2015 року на черговому пленарному засіданні Конституційна Комісія схвалила остаточний варіант проекту змін до Конституції України в частині правосуддя.

Делегати з'їзду засвідчують, що остання версія змін до Конституції України, підготовлена Робочою групою з питань правосуддя Конституційної Комісії, є позитивною та в цілому заслуговує підтримки.

Проте судді занепокоєні, що проект змін до Конституції України на рівні закону ускладнює можливість обрання безстроково суддів, призначених на посаду судді вперше строком на п'ять років (ст.128 Основного Закону).

Також, підпункт 2 пункту 19 Розділу XV "Перехідні положення" Проекту змін до Конституції України в частині правосуддя передбачає припинення повноваження суддів, призначених на посаду вперше, до набрання чинності Законом України "Про внесення змін до Конституції України" (щодо правосуддя)", із закінченням строку, на який їх було призначено. Суддя, повноваження якого припиняються із закінченням строку, на який його було призначено, може бути призначений на посаду в порядку, визначеному законом.

Запропоновані зміни до Основного Закону в цій частині делегати з'їзду та весь суддівський корпус вважають такими, що порушують засади формування судової влади на конституційному рівні, відсилаючи його до закону, не визначає жодних критеріїв такого формування, що призводить до можливості довільного тлумачення вказаних положень та надає необмежені можливості органу законодавчої влади у вирішенні питання формування суддівського корпусу, що руйнує єдність та цілісність судової гілки влади, нівелює принцип незалежність судової системи України та суперечать принципу верховенства права, міжнародним стандартам у галузі судочинства, усталеній практиці Європейського суду з прав людини, висновкам Конституційного Суду України.

Відповідно до частини першої статті 8 Конституції України в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Складовою верховенства права є принцип правової визначеності (п. 61 Рішення Європейського суду з прав людини від 28 жовтня 1999 року "Брумареску проти Румунії").

Згідно правових позиції Конституційного Суду України, які висловлені у рішеннях від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005, від 29 червня 2010 року № 17-рп/2010, від 22 грудня 2010 року № 23-рп/2010, від 11 жовтня 2011 року № 10-рп/2011), основу принципу правової визначеності утворює ідея передбачуваності (очікуваності) суб'єктом відносин визначених правових наслідків (правового результату) своєї поведінки, яка відповідає наявним у суспільстві нормативним приписам.

Згідно норм чинної Конституції України призначення на посаду судді вперше надавало особі правову можливість претендувати, зі спливом п'ятирічного строку, на обрання Верховної Радою України на посаду судді безстроково.

Тобто, у призначених на посаду судді осіб виникали правомірні очікування стосовно продовження гарантованого Конституцією України права призначення на посаду за умови добросовісної праці протягом п'яти років.

Однак, запропоновані зміни фактично скасовують це право судді на безстрокове обрання після завершення п'ятирічного строку, що є неприпустимим.

У своєму Висновку від 23-24 жовтня 2015 року №803/2015 Венеціанська комісія зазначила, що звільнення всіх суддів, крім виключних випадків, таких як Конституційний дисконтинуїтет не відповідає європейським стандартам та принципу верховенства права. Крім того, Венеціанська комісія вважає, що замінити всіх суддів (більше 8000 осіб) не можливо без шкоди для безперервності відправлення правосуддя (пункт 37).

Ухвалення змін до Основного Закону в запропонованій Робочою групою Конституційної комісії з питань правосуддя редакції перешкодить продовженню виконання суддями своїх обов'язків, створить прецедент щодо звільнення, шляхом прийняття законодавчих актів, інших суддів.

Водночас, внесення зазначених змін до Конституції України призведе до

припинення повноважень значної частини суддівського корпусу, що негативно вплине на якість здійснення судочинства, сталість судової практики, правову визначеність суспільних відносин.

З огляду на значний розмір грошової компенсації, присудженої Європейським Судом з прав людини у справі «Волков проти України», подібного роду зміни до Основного Закону можуть призвести до невиправданих витрат Державного бюджету України, дискредитують нашу державу перед міжнародним організаціями, нівелюють проведені з 2012 року процедури добору кандидатів на призначення на посаду судді вперше, які носили прозорий характер та були схвалені європейським співтовариством.

Вважаємо, що зазначені обставини доводять необхідність вжиття негайних заходів, направлених на уникнення можливості внесення змін до Конституції України в запропонованій Робочою групою Конституційної комісії з питань правосуддя редакції.

Згідно Висновку Конституційного Суду України №2-в/2013 від 19 вересня 2013 року визнано такими, що відповідають Конституції України зміни до Основного Закону стосовно набуття статусу призначених безстроково суддів, в яких на момент внесення змін до Основного Закону не закінчився п'ятирічний строк перебування на посадах судді.

Зазначена редакція змін схвалена також Венеціанською Комісією у Висновку № 747/2013 від 10 грудня 2013 року.

Тому, дотримання вимог цих офіційних документів має стати базисом для визначення правового статусу суддів, призначених вперше на момент внесення змін до Конституції України. Інакше в порушення статті 22 Конституції України буде скасовано існуюче право суддів, призначених на посаду судді вперше, бути обраним на посаду судді безстроково, за відсутності конституційних підстав для їх звільнення.

З'їзд суддів вважає, що заходи, спрямовані на утвердження незалежної судової влади та підвищення довіри громадськості до судів, повинні носити системний характер та включати комплекс як організаційних, так і правових (законодавчих) заходів, які повинні вирішити проблеми недостатнього доступу до правосуддя, забезпечити реальну реалізацію права кожного на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним та безстороннім судом, гарантувати дійсну незалежність суддів і судової влади, ефективність захисту прав та інтересів судом, запровадити дієвий механізм відповідальності суддів перед суспільством за свою діяльність та прийняті рішення.

Зазначеної мети можливо досягти за умови вироблення суспільством саме за участі суддів та із залученням органів суддівського самоврядування узгоджених і зважених пропозицій, спрямованих на усунення проблем, що перешкоджають незалежності та ефективному функціонуванню судової системи України.

Рекомендація CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки, яка ухвалена 17 листопада 2010 року, зазначає, що потрібно вжити всіх необхідних заходів для забезпечення поваги, захисту і сприяння незалежності та неупередженості суддів (пункт 13).

Коментуючи рішення суддів, виконавча та законодавча влада мають уникати критики, яка може підірвати незалежність судової влади або довіру суспільства до неї. Їм також слід уникати дій, які можуть поставити під сумнів їхнє бажання виконувати рішення суддів, за винятком випадків, коли вони мають намір подати апеляцію (пункт 18).

Органи влади, які відповідають за організацію та функціонування судової системи, зобов'язані забезпечувати суддям умови, що дають їм змогу виконувати свою місію та досягати ефективності, захищаючи й поважаючи незалежність і неупередженість суддів (пункт 32).

Довіра та повага до судової влади – гарантії ефективності системи правосуддя (пункт 22 Висновку № 3 (2002) Консультативної ради європейських суддів 2 щодо принципів та правил, які регулюють професійну поведінку суддів, зокрема питання етики, несумісної поведінки та безсторонності).

Одночасно і судді усвідомлюють необхідність докладати усіх можливих зусиль щодо того щоб їх поведінка, кваліфікація та добродішність була очевидною для суспільства.

Звертаємо увагу, що безпідставне, відверте й публічне шельмування судів і суддів – це дискредитація влади загалом, а не тільки судової. Політики повинні усвідомити, що такими своїми діями вони підривають основи правопорядку, фундамент державності й дискредитують Україну.

Варто відзначити, що наразі українська держава переживає складні політико-економічні часи, а відтак, головним завданням всіх органів державної влади є ведення єдиної державної політики та формування непохитності всього державного апарату. Представники органів державної влади повинні розуміти, що зараз українці важливо демонструвати суспільству не тільки професіоналізм, але й єдність, виваженість, стриманість та розсудливість у своїх словах. Особливо під час публічних виступів. Саме представники влади повинні показувати приклад емоційної врівноваженості та спокою.

Суди були й залишаються органами державної влади, які єдині мають право на здійснення правосуддя в державі. Своєчасний, справедливий та неупереджений судовий розгляд справ – запорука суспільного правопорядку та захисту прав людини. В нинішніх умовах цей обов'язок суддів набуває особливо важливого значення.

II. Додержання державою гарантій незалежності та неупередженості суддів.

Відповідно до Висновку № 2 (2001) Консультативної ради європейських суддів для Комітету Міністрів Ради Європи щодо *фінансування та управління судами* в контексті ефективності судової влади та статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод рішення про виділення коштів для роботи судів повинні прийматися із суворим додержанням судової незалежності (пункт 5), порядок прийняття парламентом бюджету судової влади має включати процедуру врахування точки зору судових органів (пункт 10).

Конституційний Суд України неодноразово висловлював правову позицію щодо гарантій незалежності суддів, зокрема, в частині зобов'язань держави забезпечувати фінансування та належні умови для функціонування судів і діяльності суддів.

З'їзд суддів України наголошує, що фінансове забезпечення органів судової влади залишається незадовільним.

Так, рівень задоволення нормативної потреби у видатках на утримання органів судової влади не перевищує 50 %, а відповідно до бюджетного запиту на 2016 рік складає 48% (35,1% у 2015 році, 47,1% у 2014 році), що є однією з причин неможливості виконання процесуальних норм при розгляді справ.

Законом України "Про Національну поліцію", який набрав чинності 07 листопада 2015 року, передбачено утворення Державною судовою адміністрацією України за погодженням з Міністерством внутрішніх справ України підрозділів відомчої воєнізованої охорони, які будуть здійснювати охорону приміщень судів, органів суддівської системи, виконувати функції щодо державного захисту суддів, членів їх сімей та їхнього майна, працівників суду, забезпечувати безпеку учасників судового процесу та осіб взятих під захист.

Відповідно до пункту 10 Прикінцевих та перехідних положень цього Закону з дня його опублікування працівники спеціального підрозділу судової міліції "Грифон", який здійснює функції, що покладаються на підрозділи відомчої воєнізованої охорони відповідно до Закону, попереджені про можливе майбутнє звільнення зі служби в органах внутрішніх справ через скорочення штатів у тримісячний строк.

Разом з тим, Державній судовій адміністрації України не передані бюджетні призначення, які передбачені на 2015 рік для функціонування спеціального підрозділу судової міліції "Грифон".

Проектом Закону України "Про Державний бюджет України на 2016 рік", схваленим та поданим Кабінетом Міністрів України до Верховної Ради України, бюджетні призначення Державній судовій адміністрації України для утворення та функціонування підрозділів відомчої воєнізованої охорони не передбачено.

Зважаючи на відсутність фінансових ресурсів Державна судова адміністрація України не має можливості забезпечити виконання Закону в частині утворення та забезпечення функціонування підрозділів відомчої воєнізованої охорони.

Бюджетні призначення на забезпечення діяльності Національної школи суддів України, відповідно до прогнозних показників на 2016 рік, для Державної судової адміністрації України, як головного розпорядника бюджетних коштів, у вигляді окремої бюджетної програми також не передбачені, а передано до відання Міністерства освіти і науки України. Загальна прогнозна сума по зазначеній програмі на 2016 рік складає 419 млн. грн.

Відповідно до статті 90 Закону України "Про судоустрій і статус суддів" (у редакції Закону України від 12.02.2015 року м№ 192-УІІІ) Національна школа суддів України є державною установою із спеціальним статусом, яка забезпечує підготовку висококваліфікованих кадрів для судової системи та здійснює науково-дослідну діяльність. На Національну школу суддів України не поширюється дія законодавства про вищу освіту. Національна школа суддів України утворюється при Вищій кваліфікаційній комісії суддів України і провадить свою діяльність відповідно до зазначеного Закону та статуту, затвердженого Вищою кваліфікаційною комісією суддів України, що відповідає пункту 17 Висновку № 4 (2003) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо незалежної підготовки та підвищення рівня кваліфікації суддів на національному та європейських рівнях.

Європейська комісія "За демократію через право" (Венеціанська комісія) у Висновку CDL-AD (2010)026 від 18.10.2010 року також звернула увагу на те, що підготовка суддів має належати судовій гілці влади.

Зміна статусу Національної школи суддів України перешкоджатиме реалізації Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки, що затверджена Указом Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015, а саме пункту 5.2 розділу 5, яким наголошується на необхідності комплексного зміцнення потенціалу Національної школи суддів України та системи підготовки суддів, а також на удосконаленні системи спеціальної підготовки кандидатів на посаду судді, у тому числі на посиленні зв'язку між системами початкової підготовки та призначенням суддів.

Частиною першою статті 126 Основного Закону України передбачено, що незалежність і недоторканність суддів гарантуються Конституцією і законами України. Зазначений конституційний принцип знайшов відображення і в положеннях Закону України від 07 липня 2010 року № 2453-VI "Про судоустрій і статус суддів" у редакції Закону України від 12 лютого 2015 року № 192-VІІІ "Про забезпечення права на справедливий суд". Так, у пунктах 8, 11 частини четвертої статті 48 цього Закону зазначено, що незалежність судді, у тому числі, забезпечується належним *матеріальним та соціальним забезпеченням судді та правом судді на відставку*. Крім того, згідно із частиною шостою статті 48 Закону

№ 2453-VI у редакції Закону № 192-VIII при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу визначених Конституцією України гарантій незалежності судді.

Європейською хартією про закон "Про статус суддів" від 10 липня 1998 року зазначено, що рівень винагороди суддів за виконання ними своїх професійних обов'язків має бути таким, щоб захистити їх від тиску при прийнятті ними рішень і таким чином вплинути на їхню незалежність та неупередженість (пункт 6.1); судді, які досягали передбаченого законом віку для виходу у відставку із посади судді та виконували свої повноваження протягом певного строку, повинні отримати пенсію по виходу у відставку, рівень якої має бути якомога ближчим до рівня його останньої заробітної плати на посаді судді (пункт 6.4).

Відповідно до положень статті 48 Закону України "Про судоустрій і статус суддів" незалежність судді забезпечується, зокрема, його належним матеріальним та соціальним забезпеченням, а при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу визначених Конституцією України гарантій незалежності судді.

Частиною 3 статті 129 Закону України "Про судоустрій і статус суддів" (в редакції Закону № 2453-VI від 07 липня 2010 року) було встановлено, що посадовий оклад судді місцевого суду встановлюється у розмірі 15 мінімальних заробітних плат, визначених законом, що запроваджується поетапно, зокрема, з 1 січня 2015 року - 15 мінімальних заробітних плат. Суддям виплачується щомісячна доплата за вислугу років, зокрема, за наявності стажу роботи до 5 років у розмірі 15 відсотків.

Проте, всупереч міжнародним стандартам та конституційним гарантіям незалежності суддів, з 1 січня 2015 року рівень матеріального забезпечення судді значно зменшено.

Відповідно до частини третьої статті 141 Закону № 2453-VI (у редакції Закону № 192-VIII) "щомісячне довічне грошове утримання виплачується судді у розмірі 80 відсотків грошового утримання судді, який працює на відповідній посаді. За кожний повний рік роботи на посаді судді понад 20 років розмір щомісячного довічного грошового утримання збільшується на два відсотки заробітку, але не може бути більшим ніж 90 відсотків заробітної плати судді, без обмеження граничного розміру щомісячного довічного грошового утримання.

У разі зміни грошового утримання судді, який працює на відповідній посаді, здійснюється перерахунок раніше призначеного щомісячного довічного грошового утримання".

Зазначену норму було прийнято, однак вона не набрала чинності й не була практично реалізована, оскільки 28 березня 2015 року набрав чинності Закон України від 02 березня 2015 року № 213-VIII "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення", положеннями якого було внесено зміни до статті 141 Закону № 2453-VI (у редакції Закону № 192-VIII),

згідно з якими щомісячне довічне грошове утримання виплачується судді в розмірі 60 відсотків грошового утримання судді, який працює на відповідній посаді, але не може перевищувати десяти прожиткових мінімумів, установлених для осіб, які втратили працездатність.

Таким чином, вказаними положеннями статті 141 Закону № 2453-VI (у редакції Закону № 213-VIII) встановлено обмеження рівня матеріального забезпечення суддів у відставці, чим допущено суттєве порушення конституційних гарантій незалежності професійних суддів, які визначалися положеннями частини третьої статті 141 Закону № 2453-VI (у редакції Закону № 192-VIII), що викликає питання щодо конституційності його положень.

Зазначеними положеннями статті 141 Закону № 2453-VI та приписами пункту 5 розділу III "Прикінцеві положення" Закону № 213-VIII фактично ліквідовано конституційно закріплений інститут грошового утримання судді, яке є однією з гарантій їх незалежності, які не можуть бути звужені чи скасовані під час прийняття нових законів та внесення змін до чинних, і це питання неодноразово було предметом конституційного розгляду (зокрема, рішення Конституційного Суду України від 3 червня 2013 року № 3-рп/2013, від 22 травня 2008 року № 10-рп/2008, від 11 жовтня 2005 року № 8-рп/2005).

Статус судді та його елементи, зокрема, матеріальне забезпечення судді після припинення його повноважень, є не особистим привілеєм, а засобом забезпечення незалежності працюючих суддів і надається для гарантування верховенства права та в інтересах осіб, які звертаються до суду та очікують неупередженого правосуддя.

Водночас встановлення посадового окладу судді місцевого суду в розмірі 10 мінімальних заробітних плат, визначених законом, зменшення, а в подальшому з 01 червня 2015 року і позбавлення суддів права на отримання до досягнення пенсійного віку щомісячного довічного грошового утримання, по суті є формою фінансового впливу на суддів, що ставить під сумнів гарантовану Конституцією України незалежність судової влади України, а отже, і конституційне право людини і громадянина на судовий захист, оскільки реалізація конституційних положень про гарантії судового захисту прав і свобод людини і громадянина пов'язана із створенням державою належних умов для діяльності судів.

З'їзд суддів України звертає увагу, що за умови поновлення гарантії суддівської винагороди відбудеться оновлення судової системи: більшість суддів, які мають стаж роботи на посаді судді більше 20 років будуть звільнені у відставку, що надасть можливість провести конкурси про призначення на вакантні посади.

Все більшої політичної заангажованості набувають навіть *питання щодо звільнення суддів* за їх заявами про відставку або про звільнення з посади за власним бажанням.

Законом України «Про судоустрій і статус суддів» та Регламентом Верховної

Ради України, затвердженим Законом України від 10 лютого 2010 року № 1861-VI, передбачено оперативне та своєчасне *вирішення питань щодо обрання суддів Верховною Радою безстроково*.

Згідно ст. 80 Закону України "Про судоустрій і статус суддів" подання Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та прийняте нею рішення про рекомендування кандидата для обрання на посаду судді безстроково вносяться до Верховної Ради України не пізніше як за місяць до закінчення строку перебування такого кандидата на посаді судді.

Згідно частини 4 ст. 214 Регламенту Верховної Ради України комітет, до предмета відання якого належать питання судоустрою та статусу суддів, вносить на розгляд Верховної Ради питання про обрання кандидата на посаду судді безстроково в тридцятиденний строк з дня надходження до Верховної Ради відповідного подання Голови Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

Однак питання про обрання суддів на посади безстроково у встановленому законом порядку з різних причин Верховною Радою України тривалий час (в деяких випадках вже біля двох років) не розглядаються.

Збереження факторів залежності суддів від законодавчої гілки влади, про що зазначено в Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки, яка схвалена Указом Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015, є одним з основних чинників того, що на сьогодні система правосуддя не виконує поставлені перед нею завдання на належному рівні.

Тривале зволікання з боку Верховної Ради України щодо розгляду питання про обрання кандидатів на посаду судді безстроково призвело до того, що на сьогодні третина суддів окружних адміністративних судів не має повноважень на здійснення правосуддя, у багатьох місцевих загальних та окружних адміністративних судах здійснюють правосуддя лише половина суддів, а у деяких місцевих загальних судах не залишилося жодного судді, повноважного здійснювати правосуддя.

Така ситуація порушує право людини на доступ до суду, гарантоване Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод. Окрім того, відсутність повноважень у значній кількості суддів негативно впливає на своєчасність та якість здійснення правосуддя, адже навантаження щодо розгляду судових спорів, яке перекладається на інших суддів, є надмірним.

Напрацьований Європейський досвід у сфері стандартів судоустрою, зводиться до того, що судді, призначені на посаду судді вперше, як основне правило, мають обиратись на посаду судді безстроково по закінченню випробувального терміну, за виключенням випадків коли є підстави для звільнення таких суддів, що подібні до тих підстав звільнення, які передбачені для суддів обраних безстроково.

Аналогічну світову практику підтримує і Європейський суд з прав людини, який в своїх рішеннях (зокрема: «Олександр Волков проти України», «Корецький

проти України», «Михайлюк та Петров проти України») зазначає, що судді, призначені на посаду судді вперше, мають обиратись на посаду судді безстроково по закінченню п'ятирічного терміну, за виключенням випадків коли є підстави для звільнення таких суддів, що подібні до тих підстав звільнення, які передбачені для суддів обраних безстроково.

Венеціанська комісія у висновку CDL-AD(2015)027 від 23 жовтня 2015 року щодо проекту змін до Конституції України в частині правосуддя, наголосила, що звільнення всіх суддів, крім виключних випадків, таких як зміна конституційного ладу, не відповідає європейським стандартам та принципу верховенства права.

Не прийняття Верховною Радою України постанови про призначення судді безстроково, що тягне за собою звільнення судді, який претендував на посаду безстроково, за наявності позитивного висновку Вищої кваліфікаційної комісії суддів України і за відсутності дисциплінарних процедур по кандидату, може розцінюватися як політично мотивоване.

Тривалий час не вирішується Верховною Радою України і питання щодо обрання суддів раніше обраних безстроково до суду іншого рівня або до суду того ж рівня, але іншої спеціалізації. Згідно проектів постанов Верховної Ради України № 3105 та № 3105-1 від 15 вересня 2015 року на таке призначення вже тривалий час очікують в апеляційні суди – 56 суддів, у вищі спеціалізовані суди – 5 суддів.

14 листопада 2014 року Президентом України підписано указ № 875/2014 "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 листопада 2014 року "Про невідкладні заходи щодо стабілізації соціально-економічної ситуації в Донецькій та Луганській областях". Пунктом 4 зазначеного рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 листопада 2014 року передбачено, що Міністерство юстиції України має ужити заходів щодо внесення в установленому порядку пропозицій про переведення суддів із судів, розташованих на окремих територіях у районі проведення антитерористичної операції в Донецькій і Луганській областях, до судів, розташованих на іншій території України.

Проте на теперішній час питання щодо переведення суддів із судів, розташованих на окремих територіях у районі проведення антитерористичної операції в Донецькій і Луганській областях, до судів, розташованих на іншій території України, остаточно не вирішено.

Незважаючи на наявність рекомендацій Вищої кваліфікаційної комісії суддів України про переведення на посаду судді до іншого суду від 3 березня 2015 року та від 14 травня 2015 року, Президентом України до теперішнього часу не вирішено питання про переведення 10 таких суддів. Зазначене питання потребує невідкладного вирішення, оскільки у цих суддів також сплинув шестимісячний термін їх прикріплення до іншого суду у зв'язку із проведенням антитерористичної операції та вони також з 28 вересня 2015 року залишилися без джерел існування.

Слід зазначити, що до теперішнього часу Вищою кваліфікаційною комісією

суддів України не вирішено питання щодо переведення біля 50 суддів, які обіймають посади в місцевих та апеляційних судах Автономної Республіки Крим, місцевих загальних судах Донецької та Луганської областей, мають повноваження щодо здійснення правосуддя та які відповідно до пункту 10 розділу II "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України від 12 лютого 2015 року № 192-VIII "Про забезпечення права на справедливий суд" у зв'язку із проведенням антитерористичної операції за рішеннями Вищої кваліфікаційної комісії суддів України були прикріплені на строк шість місяців до іншого суду із збереженням за ними посадового окладу.

Причини такого тривалого, починаючи з липня 2014 року, всупереч частині 3 статті 75, частині 2 статті 82 Закону України від 07 липня 2010 року № 2453-VI "Про судоустрій і статус суддів" не переведення суддів із судів, які припинили роботу у зв'язку із проведенням антитерористичної операції, до іншого суду не можуть бути виправдані.

Збереження факторів залежності суддів від виконавчої та законодавчої гілок влади не забезпечують верховенство права. Тому подальше проведення судово-правової реформи в Україні повинно бути спрямоване на формування судової влади відповідно до принципів міжнародного права, напрацьованих світовим суспільством у сфері правосуддя, як самостійної гілки державної влади, незалежної від законодавчої та виконавчої влади і здатної здійснювати правозахисну функцію в правовій державі.

На відправленні правосуддя тримається демократія, а незалежність та безсторонність судів є послідовністю державно-правових принципів.

Враховуючи вище викладене, XIII черговий з'їзд суддів України звертається до Президента України, як гаранта додержання Конституції України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України, як очільників законодавчої та виконавчої гілок влади, щодо забезпечення органами законодавчої та виконавчої влади, іншими державними органами:

1) неухильного дотримання міжнародних стандартів і конституційних гарантій незалежності та недоторканості суддів, зокрема:

- припинити безпідставні знеособлені звинувачення в непрофесіоналізмі та корупції всіх без винятку суддів, усієї судової системи;

- врахувати Висновок Конституційного Суду України №2-в/2013 від 19 вересня 2013 року та Висновок Венеціанської Комісії № 747/2013 від 10 грудня 2013 року і внести зміни до статті 128 та підпункту 2 пункту 19 Розділу XV "Перехідні положення" проекту змін до Конституції України, відповідно до яких судді судів загальної юрисдикції, призначені на посаду вперше і в яких до дня набрання чинності Законом України "Про внесення змін до Конституції України" (щодо правосуддя)" п'ятирічний строк перебування на посаді

судді не закінчився або строк повноважень яких закінчився та вони в установленому законом порядку звернулися до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України з заявою про рекомендування для обрання на посаду судді безстроково, а рішення щодо їх обрання на посаду судді безстроково не прийнято, з набранням чинності змін до Конституції України, набувають статусу суддів, обраних безстроково;

2) виконання вимог Конституції України, положень Закону України "Про судоустрій і статус суддів" стосовно гарантій незмінюваності суддів, статусу професійного судді, зокрема:

- невідкладно розглянути питання щодо обрання Верховною Радою України кандидатів на посаду судді безстроково та про звільнення відповідно до вимог Конституції України та законів України суддів, які подали заяви про звільнення у відставку та за власним бажанням;

- невідкладно вирішити питання щодо переведення суддів на посади до інших судів, які отримали позитивні рекомендації Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та матеріали стосовно яких перебувають на розгляді в Адміністрації Президента України;

- терміново розглянути проект закону 3328 від 15 жовтня 2015 року "Про внесення змін до Закону України "Про забезпечення права на справедливий суд (щодо забезпечення прав суддів, які обіймають посади у судах, що припинили роботу у зв'язку із стихійним лихом, військовими діями, проведенням антитерористичної операції)";

3) належного фінансування судів, діяльності суддів відповідно до міжнародних стандартів та конституційних приписів та неприпустимості зменшення досягнутого суддями рівня матеріального забезпечення, зокрема:

- внести зміни до Закону України "Про судоустрій і статус суддів" (в редакції Закону від 12 лютого 2015 року № 192-VIII) щодо посадового окладу судді місцевого суду, відновивши його розмір - 15 мінімальних заробітних плат; відновити право судді, який не здійснює правосуддя, на отримання доплат до посадового окладу; відновити право судді на щомісячне довічне грошове утримання на умовах та в розмірі, що передбачені Законом України "Про забезпечення права на справедливий суд";

- вжити заходів щодо недопущення зміни статусу Національної школи суддів України;

- передбачити в проекті Закону України "Про Державний бюджет України на 2016 рік" окрему бюджетну програму Державної судової адміністрації України з достатнім обсягом бюджетних призначень для функціонування підрозділів відомчої воєнізованої охорони Державної судової адміністрації України.

Суддівський корпус вірить, що держава подолає кризові явища правовим

шляхом, і Україна розквітне, як правова держава. І в першу чергу цьому сприятиме додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина, особлива роль в захисті яких належить незалежному і безсторонньому суду.

Головуючий на з'їзді

В.М. Сімоненко

Секретар з'їзду

С.В. Яркіна